पुणा International School

Shree Swaminarayan Gurukul, Zundal

Grade -VI

Sanskrit

Specimen

Copy

Year- 2021-22

अनुक्रमणिका

NO	TITLE	PAGE-NO
तृतीयःपाठः	शब्दपरिचय-III	3
चतुर्थःपाठः	विद्यालय	7

तृतीयः पाठः शब्दपरिचय- III

➢ कठिन शब्दार्थाः

- एतत - यह
- तत - वह
- किम - क्या
- अत्र - यहाँ
- एते - ये दो
- कुत्र - कहाँ
- स्तः - हैं
- एतानि - ये सब
- कानि - क्या
- तनि - वे
- सन्ति - हैं

➢ शब्दार्थाः

- खनित्रम - कुदाल
- श्रमिका - मज़दूरनी
- भित्तिकम - दीवार
- सुवर्णकारः - सोनार
- रेलस्थानकं - रेल्वे स्टेशन
- करवस्त्राणि - रुमाल
- पोषकानि - पौष्टिक
- कदलीफलानि- केले

अभ्यासः

➢ वांचन-कार्य

प्र-1(क)- उच्चारणं कुरुत-

- फलम
- द्वारम
- सूत्रम
- गृहम
- छत्रम
- पात्रम
- कमलम
- भवनम
- पुष्पम

➢ रचनात्मक-कार्यम

(ख) चित्राणि दृष्ट्वा पदानि उच्चारयत।

पर्णम्

क्रीडनकम्

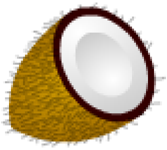

नारिकेलम्

सङ्गणकम्

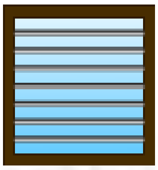

वातायनम्

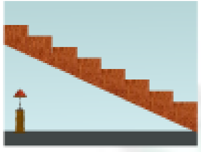

सोपानम्

उद्यानम्

उपनेत्रम्

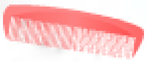

कङ्कतम्

➢ व्याकरण

प-2-(क) वर्णसंयोजनं कृत्वा पदं कोष्ठके लिखत-

1-प् + अ + र् + ण् + अ + म्	=	पर्णम्
2- ख् + अ + न् + इ + त् + र् + अ + म्	=	खनित्रम्
3- प् + उ + र् + आ + ण् + आ + न् + इ	=	पुराणानि
4- प् + ओ + ष् + अ + क् + आ + ण् + इ	=	पोषकाणि
5- क् + अ + ङ् + क् + अ + त् + अ + म्	=	कङ्कतम्

(ख) अधोलिखितानां पदानां वर्णविच्छेदं कुरुत-

1-व्यजनम् = व् + य् + अ + ज् + अ + न् + अ + म्

2- पुस्तकम् = प् + उ + स् + त् + अ + क् + अ + म्

3- भित्तिकम् = भ् + इ + त् + त् + इ + क् + अ + म्

4- नूतनानि = न् + ऊ + त् + अ + न् + आ + न् + इ

5- वातायनम्   =   व् + आ + त् + आ + य् + अ + न् + अ + म्

6- उपनेत्रम्   =   उ + प् + अ + न + ए + त् + र् + अ + म्

प्र–3–चित्राणि दृष्ट्वा संस्कृतपदानि लिखत-

आम्रम्

पर्णम्

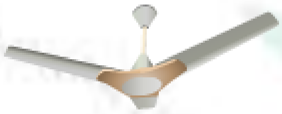

व्यजनम्

करवस्त्राणि

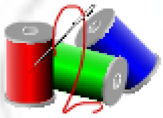

सूत्रम्

छत्रम्

प्र–4–चित्रं दृष्ट्वा उत्तरं लिखत-

किं पतति?

फलम् पतति।

1-मयूरौ किं कुरुतः।

मयूरौ नृत्यतः।

2- एते के स्तः?

एते क्रीडनके स्तः।

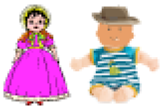

3- बालिकाः किं कुर्वन्ति?

बालिकाः पठन्ति।

4- कानि विकसन्ति?

पुष्पाणि विकसन्ति।

प्र–5–निर्देशानुसारं वाक्यानि रचयत -

यथा-एतत् पतति। (बहुवचने) – एतानि पतन्ति।

(क) एते पर्णे स्तः। (बहुवचने) – एतानि पर्णानि सन्ति।

(ख) मयूरः नृत्यति। (बहुवचने) – मयूराः नृत्यन्ति।

(ग) एतानि यानानि। (द्विवचने) – एते यानम्।

(घ) छात्रे लिखतः। (बहुवचने) – छात्राः लिखन्ति।

(ङ) नारिकेलं पतति। (द्विवचने) – नारिकेले पततः

प्र–6–उचितपदानि संयोज्य वाक्यानि रचयत-

- कोकिले – कूजतः
- पवनः – वहति
- पुष्पम – विकसति
- खगः – उत्पतति
- मयराः – नृत्यन्ति
- सिंहा – गर्जन्ति

➢ प्रवृत्ति

संस्कृत में पञ्च पक्षीण नामानि लिखत–

चतुर्थः पाठः विद्यालय

➢ कठिन शब्दार्थाः

- एष - यह
- अत्र - यहाँ
- एतानि - ये
- असमाकम - हमारे
- यूयम - तुम सब
- वयम - हमसब
- कुत्र - कहाँ
- अपि - भी
- तवः - तुम्हारा
- अत्र एव - यहाँही

➢ शब्दार्थाः

- सङ्गणकयन्त्र - कम्प्यूटर
- कुरुथः - करते हो
- रचयावः - बनातेहैं
- इदानीम - अब
- उद्यानम - बगीचा

अभ्यासः

➢ वांचन-कार्य

प्र-1 उच्चारणं कुरुत |

अहम्	आवाम्	वयम्
माम्	आवाम्	अस्मान्
मम्	आवयोः	अस्माकम्
त्वम्	युवाम्	यूयम्
त्वाम्	युवाम्	युष्मान्
तव	युवयोः	युष्माकम्

➢ व्याकरण

प्र-2-□□□□□□□□□□□□□□□ □□□□□□□□□ □□□□□ –

यथा – अहं पठामि।	–	(बहुवचने)	–	वयं पठामः।
(क) अहं नृत्यामि।	–	(बहुवचने)	–	वयं नृत्यामः।
(ख) त्वं पठसि।	–	(बहुवचने)	–	यूयं पठथ।
(ग) युवां क्रीडथः।	–	(एकवचने)	–	त्वं क्रीडसि।
(घ) आवां गच्छावः।	–	(बहुवचने)	–	वयं गच्छामः।
(ङ) अस्माकं पुस्तकानि।	–	(एकवचने)	–	मम पुस्तकम्।
(च) तव गृहम्।	–	(द्विचने)	–	युवयोः गृहे।

प्र-3-कोष्ठकात् उचितं शब्दं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत–

(क) अहं पठामि। (वयम्/अहम्)

(ख) युवां गच्छथः। (युवाम्/यूयम्)

(ग) एततमम पुस्तकम्। (माम्/मम्)

(घ)युष्माकंक्रीडनकानि। (युष्मान्/युष्माकम्)

(ङ) आवांछात्रे स्वः। (वयम्/आवाम्)

(च) एषातव लेखनी। (तव/त्वाम्)

प्र-4क्रियापदैः वाक्यानि पूरयत–

पठसि	धावामः	गच्छावः	क्रीडथः	लिखामि	पश्यथ

क. त्वं पठसि।

ख. आवां गच्छावः।

ग. यूयं पश्यथ।

घ. अहं लिखामि।
ङ. युवां क्रीडथः।
च. वयं धावामः।

प्र–5–उचितपदैः वाक्यनिर्माणं कुरुत–

मम	तव	आवयोः	युवयोः	अस्माकम्	युष्माकम्

क. एतत् मम गृहम्
ख. आवयोः मैत्री दृढा।
ग. एषः तव विद्यालयः।
घ. एषा युवयोः अध्यापिका।
ङ. भारतम् अस्माकं देशः।
च. एतानि युष्माकं पुस्तकानि।

प्र–6–एकवचनपदस्य बहुवचनपदं, बहुवचनपदस्य एकवचनपदं च लिखत–

यथा– एषः	–	एते
(क) सः	–	ते
(ख) ताः	–	सा
(ग) एताः	–	एषा
(घ) त्वम्	–	यूयम्
(ङ) अस्माकम्	–	मम
(च) तव	–	युष्माकम्
(छ) एतानि	–	एतत्

प्र–7–(क) वार्तालापे रिक्तस्थानानि पूरयत–

प्रियंवदा –शकुन्तले! त्वं किं करोषि?
शकुन्तला –प्रियंवदे! अहं नत्यामि, त्वं किं करोषि?
प्रियंवदा –शकुन्तले! अहं गायामि। किं त्वं न गायसि?

शकुन्तला – प्रियंवदे! अहं न गायामि। अहं तु नृत्यामि।
प्रियंवदा – शकुन्तले! किं तव माता नृत्यति।
शकुन्तला – आम्, मम माता अपि नृत्याति।

(ख) उपयुक्तेन अर्थेन सह योजयत–

सा	वह (स्त्रीलिङ्ग)
तानि	वे (नपुंसकलिङ्ग)
अस्माकम्	हमारा
यूयम्	तुम सब
आवाम्	तुम दोनों
मम	मेरा
युवयोः	तुम दोनों का
तव	तुम्हारा

- **प्रवृत्ति**

संस्कृत में विद्यालय के बारे में पञ्च वाक्य लिखत नामानि लिखत–